

New Educational Approaches

New Educational Approaches

E-ISSN: 2423-6780

Vol. 20, Issue 1, No.41, P: 131- 158

Received: 31/10/2024 Accepted: 20/07/2025

Research Article

Investigating the Role of Parenting Education in Iran's High School Textbooks

Zahra Mirmosayeb: PhD. Student in Curriculum, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

z.mirmosayeb@edu.ui.ac.ir

Mohamad reza Nili* : Associate Professor of Curriculum, Department of Education, Faculty of Education and psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

m.nili.a@edu.ui.ac.ir

Maryam Fatehizade: Professor, Department of Counseling, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

m.fatehizade@edu.ui.ac.ir

Abstract

This study aimed to evaluate the extent to which parenting education concepts are addressed in Iran's high school textbooks through a descriptive quantitative content analysis. Statistical population consisted of all high school textbooks published in 2023 that based on research logic focus on family and parenting issues, sociology, religious studies, Persian literature textbooks for grades 10, 11, and 12, and the psychology textbook for grade 11, were selected as the sample through a purposive sampling method. A researcher-made content analysis checklist, derived from theoretical literature and prior research, was used, comprising of five main components and 17 sub-components. The tool's validity was confirmed by experts evaluations, achieving a Scott's coefficient of 0.97, and coding consistency was verified through re-examination. Data analysis, using Shannon's entropy method, revealed a total frequency of 121 instances of parenting education components across the selected textbooks. The distribution of importance coefficients was as follows: transmission of cultural identity values (0.233), conscious participation in child development (0.202), life skills (0.194), family efficacy (0.191), and parental mental health (0.179). Among the textbooks, the highest importance coefficients were found in Religious Studies Grade 11 (0.163), Sociology Grade 10 (0.162), Religious Studies Grade 12 (0.151), Religious Studies Grade 10 (0.141), Persian Literature Grade 10 (0.141), Psychology Grade 11 (0.128), Persian Literature Grade 12 (0.112), Sociology Grade 12 (0.001), Persian Literature Grade 11 (0.0), and Sociology Grade 11 (0.0). Findings suggest that parenting education is an neglected and undervalued area in Iran's school curriculum, with uneven attention across its components. Recommendations include a balanced emphasis on parenting education components during the revision of textbooks.

Keywords: Parenting Education, Quantitative Content Analysis, High School Curriculum

Introduction

Incorporating parenting education into textbooks offers the most efficient means to deliver high-quality and culturally sensitive parenting programs to a broad audience, and help enhancing the dissemination of such education. While parenting education has historically been emphasized in the context of andragogy (adult education) in Iran, its integration into pedagogy remains underexplored. Until now, no content analysis of Iranian textbooks has examined the presence of concepts related to parenting education. This study aims to address this gap and offer recommendations for enhancing the high school curriculum. Specifically, it addresses two research questions:

1. Which parenting education components receive the most emphasis in the selected high school textbooks?
2. Which selected high school textbook places the greatest emphasis on parenting education?

Methodology

This study employed a descriptive quantitative content analysis with an applied approach. The statistical population included all high school textbooks published in 2023. Based on the study's focus on family and parenting issues, sociology, religious studies, and Persian literature textbooks for grades 10, 11, and 12, as well as the psychology textbook for grade 11, were purposively selected. A box method was used for categorization and indices determination, with themes as the unit of analysis and frequency as the counting method. The data collection tool was a researcher-made content analysis checklist, based on a review of theoretical literature and prior research. A conceptual framework comprising five components and 17 sub-components was finalized after multiple rounds of expert review and revision. The content validity index was quantitatively calculated using the Waltz and Bausell method, yielding an average CVI of 0.82 for the checklist. To evaluate coding consistency, a recoding approach by a second evaluator was employed, utilizing William Scott's formula to calculate inter-coder agreement, which resulted in a 97% agreement coefficient. Researcher then examined the textbooks for content (sentences, images, questions, or exercises) related to the checklist components, recording the frequency of each.

Findings

Shannon's entropy method was employed to assess the extent and importance of parenting education components in the selected textbooks. Among the components, "transmission of cultural identity values" received the most attention, with 38 instances (31.4%), while "parental mental health" received the least, with 10 instances (8.3%). Regarding the textbooks, Religious Studies Grade 11 showed the highest emphasis on parenting education, with 27 instances (22.3%), whereas Sociology Grade 12 exhibited no attention to parenting education.

Discussion and Conclusion

Education through textbooks, as one of the key approaches alongside other educational measures, represents a fundamental step toward enhancing mental health and strengthening family structures in society. The findings from the analysis of the first research question indicated that, among the components related to parenting education, most emphasis is placed on the transmission of values associated with cultural identity (0.233), conscious participation in children's development (0.202), and life skills (0.194), while the least attention is given to family efficacy (0.191) and parental mental health (0.179). Results highlight that parenting education, as an interdisciplinary field encompassing interpersonal relationships, self-understanding, human development, preparation for marriage and family formation, parenting, decision-making skills, empathy, sexual relationships, and human and material resource management, is inadequately addressed in Iran's high school curriculum. To achieve holistic and healthy development, Iranian students require comprehensive exposure to parenting education components through textbooks, equipping them with the knowledge and skills to address present and future challenges responsibly. To advance scientific and practical outcomes in this area, it is recommended that clear policies be developed to integrate parenting education into the national curriculum. Allocating specific instructional hours to parenting education would ensure adequate coverage of relevant content. In addition, given the uneven emphasis on certain components and neglect of others, a balanced approach to incorporating parenting education into textbook revisions is strongly recommended. Based on the results of the second research question, the importance coefficients for the textbooks were as follows: Religious Studies 11th Grade (0.163), Sociology 10th Grade (0.162), Religious Studies 12th Grade (0.151), Religious Studies 10th Grade (0.141), Persian Literature 10th Grade (0.141), Psychology 11th Grade (0.128), Persian Literature 12th Grade (0.112), with Sociology 11th and 12th Grades and Persian Literature 11th Grade approaching zero. Although the law supporting the provision of parenting education to students, aimed at raising public awareness and endorsing this curriculum, is enshrined in higher-level policy documents, parenting education remains largely overlooked within Iranian educational system. Therefore, it is recommended that textbook authors prioritize school-based efforts in the realm of parenting education, assisting students in their transition to adulthood and fostering independent and responsible members of society. Hence, they can contribute to building a safer and more humane society.

رویکردهای نوین آموزشی

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان

سال بیستم، شماره ۱، شماره پیاپی ۴۱، ص: ۱۳۱-۱۵۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۹

مقاله پژوهشی

بررسی جایگاه آموزش والدینی در کتابهای درسی دوره متوسطه ایران

زهره میرمسیب: دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان،

اصفهان، ایران.

z.mirmosayeb@edu.ui.ac.ir

محمدرضا نیلی احمدآبادی *: دانشیار برنامه درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه

اصفهان، اصفهان، ایران.

m.nili.a@edu.ui.ac.ir

مریم فاتحی زاده: استاد مشاوره خانواده، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

m.fatehizade@edu.ui.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی کتابهای درسی متوسطه دوم از نظر میزان توجه به مفاهیم آموزش والدینی و به روش توصیفی از نوع تحلیل محتوای کمی انجام شد. جامعه پژوهشی شامل کلیه کتابهای درسی دوره متوسطه دوم چاپ سال ۱۴۰۲ بود که با توجه به منطق پژوهش و تمرکز طرح بر مسائل مربوط به خانواده و والدین، کتابهای جامعه‌شناسی، دین و زندگی و ادبیات فارسی پایه‌های دهم، یازدهم، دوازدهم و روانشناسی پایه یازدهم به شکل هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری سیاهه تحلیل محتوای پژوهشگر ساخته بود، به طوری که از طریق مطالعه و بررسی منابع نظری و سوابق پژوهشی، ۵ مؤلفه و ۱۷ زیرمؤلفه تعیین شدند. روایی ابزار با استفاده از ارزیابی متخصصان در خصوص مؤلفه‌های انتخاب شده و با روش اسکات ۰/۹۷ به دست آمد و ثبات کدگذاری با روش بررسی مجدد تأیید شد. تحلیل داده‌های ناشی از روش آتروپی شانن نشان داد مجموع فراوانی مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتابهای منتخب ۱۲۱ مورد و توزیع ضریب اهمیت آن به ترتیب در مفاهیم انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی ۰/۲۳۳، مشارکت آگاهانه در رشد کودکان ۰/۲۰۲، مهارت‌های زندگی ۰/۱۹۴، کارآمدی خانواده ۰/۱۹۱ و بهداشت روانی والدین ۰/۱۷۹ بود. همچنین، ضریب اهمیت در بین دین و زندگی یازدهم ۰/۱۶۳، جامعه‌شناسی دهم ۰/۱۶۲، دین و زندگی دوازدهم ۰/۱۵۱، دین و زندگی دهم ۰/۱۴۱، ادبیات فارسی دهم ۰/۱۴۱، روانشناسی یازدهم ۰/۱۲۸، ادبیات فارسی دوازدهم ۰/۱۱۲، جامعه‌شناسی دوازدهم ۰/۰۰۱، ادبیات فارسی یازدهم ۰/۰ و جامعه‌شناسی یازدهم ۰/۰ به دست آمد. نتیجه‌گیری نشان داد آموزش والدینی یک حوزه مورد غفلت و کم‌ارزش در برنامه‌های درسی مدارس ایران است که به صورت متوازن دنبال نشده است. افزایش یا توجه متعادل به مؤلفه‌های مرتبط با آموزش والدینی در بازنگری کتابهای درسی از جمله پیشنهادی این مطالعه است.

واژگان کلیدی: آموزش والدینی، تحلیل محتوای کمی، دوره متوسطه دوم.

* نویسنده مسئول

مقدمه

امروزه، با کاهش نرخ باروری زنان و افزایش وقوع طلاق، ساختار و نقش‌های خانواده بسیار تحت تأثیر قرار گرفته است و خانواده‌ها هسته‌ای‌تر شده‌اند و تعداد فرزندان آنها کمتر شده است. همچنین، کاهش ارتباط با سایر خانواده‌ها و همسایگان، وظایف والدینی را پیچیده‌تر کرده است و افراد معمولاً درباره تربیت فرزندان تردید دارند (O'Connor & Scott, 2007). طبق گزارش کمیسیون ملی تحقیقات کودکان، به دلیل فقر، عدم اشتغال و تحصیل، برخی از خانواده‌ها فقط به اطلاعات اولیه در حوزه پرورش فرزند دسترسی دارند. این در حالی است که افراد برای حفظ امنیت و شکوفایی فرزندان خود به آموزش و پشتیبانی قوی و هدفمند نیاز دارند. افزایش شایستگی‌های والدینی برای پاسخ به تغییرات خانوادگی و اجتماعی معاصر و به عنوان مداخلاتی در راستای بهبود سلامتی فرزندان معرفی شده است (Toure et al., 2020). مشارکت در برنامه‌های فرزندپروری همچنین به افزایش اعتمادبه‌نفس، کاهش استرس و تعارضات خانوادگی و افزایش رضایت از نقش والدینی در آینده کمک می‌کند (World Health Organization, 2012). به طور کلی، می‌توان گفت ایدئولوژی پشتیبان آموزش والدینی، یادگیری درباره نقش‌ها و مسئولیت‌های فرزندپروری، شکستن چرخه‌های فرزندپروری منفی و تقویت سبک‌های سازنده تربیت فرزند است. با سرمایه‌گذاری در نسل کنونی، والدینی سالم‌تر رشد می‌کنند که قادر به پرورش فرزندانی موفق‌تر در آینده هستند (Kirby, 2020). تعریف ارائه‌شده توسط اسمیت نیز نشان می‌دهد آموزش والدینی هم به افراد فرصت بهبود فرزندپروری و هم تأیید روش‌های فرزندپروری مناسب را می‌دهد (Mansell, 2013).

در نظام ارزشی اسلام، به تشکیل خانواده و تحکیم آن توجه جدی شده است. اسلام با کمک یک سنت طولانی، تقریباً همه جنبه‌های زندگی خانوادگی را مدون کرده و مجموعه‌ای کامل از الزامات ازدواج، تشکیل زندگی، روابط خانوادگی و شیوه‌های تربیت فرزند را ارائه داده است (آیت‌اللهی، ۱۳۹۲). در نگاه اسلام، هیچ بنایی محبوب‌تر از خانواده نیست (علامه مجلسی، ۱۳۸۷، ص. ۲۲۲) و تشکیل خانواده و استحکام بنیان‌های خانواده مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. خداوند در قرآن کریم والدین را نسبت به تربیت فرزندان مسئول شناخته و خطاب به آنان فرموده است: «ای مؤمنان! خود و خانواده خود را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌ها است حفظ کنید» (تحریم/۶). در تفسیر این آیه آمده است که منظور نگهداری خود و خانواده از طریق تعلیم و تربیت و امر به معروف و نهی از منکر و فراهم کردن محیطی پاک و خالی از هرگونه آلودگی در فضای خانه و خانواده است (همت بناری، ۱۳۹۴). مقام معظم رهبری نیز در تبیین شاخص‌های مدنظر اسلام برای نسل جوان که جوای سعادت حقیقی در زندگی خانوادگی هستند، می‌فرماید: «اولادی که در یک خانواده متولد می‌شود والدین باید نسبت به او احساس مسئولیت کنند، او را از لحاظ مادی و معنوی سالم بزرگ کنند، چیزهایی به او یاد بدهند، به چیزهایی او را وادار کنند، از چیزهایی او را بازدارند و صفات خوبی را در او تزریق کنند (حاج‌علی‌اکبری، ۱۳۸۳، ص. ۲۶). لازم است که تمام خانواده‌ها در هر شرایطی که هستند راه و رسم

صحیح تربیت فرزند را بدانند تا بتوانند وظیفه مقدس پدر و مادر بودن را به‌خوبی ایفا کنند و از این رهگذر، شایسته‌ترین خدمت ارزنده را به جامعه خود بکنند.

اگرچه احساس نیاز به آموزش والدینی بسیار زیاد و فواید آن فراوان است، هنوز هم مدافعان برنامه مجبور هستند سیاست‌گذاران جامعه را متقاعد کنند که این برنامه‌ها از نظر اقتصادی مقرون به‌صرفه و مؤثر هستند و این موضوع مهم باید مورد توجه قرار گیرد. سرمایه‌گذاری و پشتیبانی از والدین آینده از طریق بستر سیستم‌های آموزشی امکان‌پذیر است و با ارائه تجربیات یادگیری معنادار به ویژه برای فراگیران ساکن در مناطق دورافتاده، برنامه‌ای ارزشمند و کاربردی محسوب می‌شود (Greder, 2004). علاوه بر این، برنامه آموزشی یادشده می‌تواند اطلاعات اساسی درباره ارزش‌ها و نگرش‌های مرتبط با هویت فرهنگی را ارائه دهد. اگرچه آموزش والدینی به طور معمول از طریق خانواده، اجتماع، منابع فرهنگی و رسانه‌های جمعی به نوجوانان منتقل می‌شود، ارائه برنامه درسی آموزش والدینی از طریق سیستم آموزشی می‌تواند به عرصه‌ای برای بحث درباره شیوه‌های مختلف پرورش فرزند تبدیل شود تا با نگرانی‌ها و مسائلی که ممکن است اکنون یا در آینده با آنها روبه‌رو شوند، مقابله کنند (Harkness & Super, 2002).

شواهد تاریخی همچنین حاکی از این مسئله است که این موضوع در دوران شکوفایی تعلیم و تربیت پیشرفت‌گرا با تأکید بر ماهیت جامعه به عنوان منبع اصلی تعیین ارزشمندترین دانش و تحت عنوان تحلیل وظیفه یا فعالیت مورد توجه قرار گرفته است. «در این رویکرد، برنامه درسی ابزار آماده‌سازی و آموزش به دانش‌آموزان برای انجام فعالیت‌ها و تکالیف خاص دوران بزرگسالی در نظر گرفته شد و در مواردی مانند تعهد به مرتبط کردن زندگی درون مدرسه به زندگی اجتماعی و اعتقاد به برنامه درسی عملی و کاربردی در مقابل برنامه درسی علمی محدود با دیگر گونه‌های نظریه برنامه درسی پیشرفت‌گرا اشتراک رویه داشت» (شریفیان، ۱۳۹۱، ص. ۳۷). مارش و ویلیس (۱۳۹۷) نیز در کتاب مبانی نظری و عملی برنامه‌ریزی درسی صفحات ۸۱ و ۸۲ بیان می‌کنند: «در شروع قرن بیستم طرفداری قاطعانه پیشرفت‌گراها از بسط نقش و کارکردهای نظام آموزشی موجب شده بود که از هر توجیهی برای گنجانیدن موضوعات مورد علاقه خودشان در برنامه آموزشی بهره ببرند». نویسندگان همچنین ادامه می‌دهند: «تعلیم و تربیت پیشرو به منزله بخشی از جنبش پیشرفت‌گرایی در تمام شئون زندگی آدمی به دنبال آن بود که مدارس شرایط بهتری در زندگی افراد ایجاد کنند. بنابراین، آموزش پیشرو برنامه و وظایف مدارس را طوری گسترش داد که مدارس مسئولیت مستقیمی در قبال سلامت، شغل و کیفیت زندگی خانوادگی و اجتماعی افراد داشته باشند».

همگام با رواج نهضت آموزش پیشرو و تأثیر عمیق آن بر تغییر برنامه‌های درسی مدارس آمریکا، گزارش‌های ۱۸۹۳ و ۱۸۹۵ انجمن ملی تعلیم و تربیت آمریکا به چالش کشیده شد. انجمن ملی تعلیم و تربیت در پاسخ به این شرایط جدید، کمیته‌ای را مأمور سازمان‌دهی مجدد برنامه درسی آموزش متوسطه کرد. گزارش

این کمیته تحت عنوان «اصول اساسی آموزش متوسطه»^۱ در قالب یک پژوهشنامه فدرال منتشر شد. این کمیته اصولی را منتشر کرد تا برنامه درسی نه فقط موضوعات علمی محض، بلکه به واقع تمامی تجربیات زندگی را شامل شود. کمیته اهدافی را که آموزش و پرورش باید آنها را محقق کند در هفت طبقه اصلی جمع بندی کرد که ایفای وظایف خانوادگی یکی از این اهداف بود (مارش و ویلس، ۱۳۹۷، ص. ۸۴). احتمالاً تحت تأثیر همین نگرش و تقریباً از همان دوره زمانی در نظام آموزشی بعضی از کشورهای توسعه یافته، اهمیت آماده سازی برای نقش های مهم بزرگسالی مانند همسر، والدین و مدیر خانواده مورد توجه قرار گرفت.

اگر توجه به موضوع آموزش والدینی نیازمند وجود قانون و تعریف جایگاه در اسناد بالادستی است و نشان دهنده اهمیت موضوع از نظر طرح آن در برنامه درسی رسمی کشور تلقی می شود، نویسندگان مقاله حاضر گزاره هایی از اسناد بالادستی را پیگیری کردند که در آنها این موضوع مورد توجه قرار گرفته است. طبق این اسناد، «برنامه های درسی باید ضمن تقویت بنیان خانواده و تحکیم مناسبات خانوادگی، زمینه کسب شایستگی ها و مهارت های لازم برای تشکیل و مدیریت خانواده دانش آموزان را فراهم آورند» (سند برنامه درسی ملی، ص. ۱۰). همچنین، در صفحه ۲۳۳ منابع نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰) آمده است: «ترتیب اجتماعی امروزی جامعه نیازمند تعریف خانواده با ساختار جدید و مبتنی بر ارزش های اصیل و اساسی اسلامی است تا بر اساس آن شایستگی های ضروری برای دختران و پسران (و در واقع مادران و پدران آینده) تعریف شود».

ارائه آموزش والدینی از طریق کتاب های درسی سریع ترین راه برای توزیع برنامه های آموزش والدینی با کیفیت زیاد و حساس به فرهنگ به گسترده ترین مخاطبان است و به شیوع بیشتر آموزش والدینی کمک می کند. در شیوه ارائه برنامه درسی یاد شده می توان هم از یک رویکرد یکپارچه و از طریق تلفیق در دروس موجود و هم از رویکرد جداگانه استفاده کرد. برای مثال، برنامه درسی جامع و متوالی آموزش زندگی خانوادگی^۲ و ویژه دانش آموزان کودکان تا پایه دوازدهم توسط وزارت آموزش و پرورش ویرجینیا طراحی شده است که شامل آموزش مهارت های والدینی^۳ متناسب با سن و فرهنگ دانش آموزان است. همچنین، به دلیل نقش پررنگ آموزش رسمی برای ارائه اطلاعات و راهنمایی به جوانان در واناتو^۴، دانش آموزان دانش و درک خود را در زمینه خانواده در مدرسه پرورش می دهند. در برنامه درسی این منطقه، سبک زندگی و روابط سالم، مهارت های زندگی، مهارت های والدینی و برنامه ریزی خانواده ملحوظ شده اند تا با ارائه مهارت های فرزندپروری به فراگیران در کنار سایر مهارت ها باعث افزایش مقاومت در برابر شرایط آسیب پذیر و پرخطر جامعه شوند^۵. علاوه بر این، در برنامه درسی آموزش زندگی خانوادگی^۶ شهرستان آلبامارل اهدافی مانند ترویج بحث درباره والدین/ فرزند و ارائه

¹ Cardinal Principles of Secondary Education

² APCS

³ available at: <https://www.acps.k12.va.us/cms/lib/VA01918616/Centricity/Domain/823/fle-outline-4.pdf>

⁴ Vanuatu

⁵ available at: <https://www.pacific.undp.org/content/dam/fiji/docs/Vanuatu-National-Syllabus-Family-Life-Education.pdf>

⁶ Family life curriculum

اطلاعات دقیق در رابطه با زندگی خانوادگی و روابط اجتماعی، توسعه مفاهیم مثبت خود و احترام به دیگران و آموزش مهارت‌های والدینی^۱ مشخص شده‌اند. این برنامه درسی مبتنی بر این چشم‌انداز طراحی شده است که دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌های به‌دست‌آمده، برای دانش‌آموزان در سراسر زندگی دارای منفعت هستند و به آنها کمک می‌کنند تا در یک دنیای همیشه در حال تغییر و پیشرفت، ظرفیت و تعهد لازم برای زندگی کاملاً انسانی را به دست آورند.^۲

کتابچه راهنمای آموزش بهداشت و زندگی خانوادگی^۳ منبع آموزشی دیگری است که توسط وزارت آموزش جامائیکا و با حمایت یونیسف تدوین شده است تا به تسهیلگران برای ارائه مؤثر آموزش زندگی خانوادگی کمک کند. این دفترچه شامل پنج بخش مقدمه، آشنایی با مهارت‌های زندگی، برنامه‌ریزی شغلی برای جوانان، آموزش ایدز^۴ و فرزندپروری است. هر بخش شامل ایده‌ها و فعالیت‌های درسی متفاوتی است که هنگام کار با جوانان، به ویژه افراد آسیب‌پذیر و والدین نوجوان بسیار مفید است. این کتابچه راهنما، همراه با دستورالعمل استفاده از آن، مسائل مربوط به عزت نفس، حل تعارض، حل مسئله، روابط بین فردی، مهارت‌های تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی شغلی، آموزش والدینی و رفتارهای جنسی و شیوه زندگی سالم را بررسی می‌کند. راهبردها و فعالیت‌های پیشنهادی معمولاً ماهیتی تعاملی و مشارکتی و مبتنی بر یادگیری تجربی و کار گروهی دارند. این کتاب قابل استفاده در محیط‌های آموزشی سنتی و غیرسنتی است (Health and family life education resource handbook)^۵.

یکی از کامل‌ترین برنامه‌های آموزش والدینی در دوره متوسطه انتاریو در نظر گرفته شده است که دانش‌آموزان در حوزه مطالعات خانوادگی در پایه‌های نهم و دهم با موضوع‌های مربوط به رشد فردی و زندگی خانوادگی مانند تغذیه و فرزندپروری آشنا می‌شوند و بسیاری از انتظارات از طریق تجربیات عملی و کار با کودکان حاصل می‌شوند. در بخش برنامه‌ریزی برای والدین آینده نیز توضیح داده می‌شود که چگونه آمادگی برای ایفای نقش والدینی در طولانی مدت بر زندگی والدین و فرزندان تأثیر می‌گذارد. همچنین، مطالبات مربوط به نقش مراقب (برای مثال، از نظر سرمایه‌گذاری وقت و انرژی) و ویژگی‌هایی که مربیان در تعامل با کودکان لازم دارند (برای مثال، صبر و استقامت) تحلیل می‌شوند. فرصت‌های آموزشی موجود برای آمادگی فرزندپروری (برای مثال، کلاس‌های قبل از تولد، برنامه‌های فرزندپروری مبتنی بر اجتماع) و مشاغل مربوط به کودکان شناسایی می‌شوند و در بخش رشد و پرورش، درکی درست از ماهیت چندجانبه رشد و تأثیر عوامل مختلف بر رشد کودک ایجاد می‌شود. نظریه‌های اصلی مدرن و معاصر (برای مثال، فروید، اریکسون، پیازه، گلمان، گورلیک،

¹ available at: <https://www.k12albamarle.org/dept/instruction/hpe/Curriculum%20Documents/Family%20Life%20Education%20Curriculum%20-%20K-10.pdf>

² available at: www.catholicteachers.ca > For-Your-Classroom > Curriculum-Resources

³ Health and family life education resource handbook

⁴ HIV/AIDS

⁵ available at :

https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/bie_hfle_resource_handbook.pdf

گیلیگان) درباره رشد کودک خلاصه می‌شوند و اهمیت والدین و متولیان امر در حوزه رشد کودک توضیح داده می‌شود (برای مثال، موارد مرتبط با علوم شناختی، دلبستگی، خلق و خو).^۱

در راستای موارد یادشده در بخش قبلی، پژوهش‌هایی متعدد نیز از زمان‌های گذشته تا زمان کنونی در کشورهای مختلف انجام شده‌اند که به موضوع آموزش والدینی بر اساس یک برنامه تحصیلی سازمان‌یافته متوالی در راستای تأمین نیازهای یادگیرنده توجه کرده‌اند (Gillies, 2011). یکی از قدیمی‌ترین نمونه‌های این‌گونه پژوهش‌ها توسط بلیزدل انجام شده که در پژوهش خود به مسئله کم‌توجهی به موضوع آشنایی با وظایف والدینی در مدارس ابتدایی و دبیرستان و کالج‌ها اذعان کرده است، به طوری که بیشتر مطالب آموزشی برای مجردها طراحی شده‌اند و فرد برای گرفتن مدرک دانشگاهی فقط کافی است جبر، تاریخ باستان، ریاضیات پیشرفته و زبان خارجی را مطالعه کند. نویسنده در این مقاله ادامه می‌دهد که سیستم‌های آموزشی در کنار تدریس در زمینه اصول روان‌شناسی و آموزش بهداشت جنسی باید آموزش والدینی را به روشی کاملاً کاربردی توسط افراد حرفه‌ای ارائه دهند (Blaisdel, 1916). بعد از این پژوهش، نویسندگان مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی آموزش زندگی خانوادگی و آموزش جنسی در مدارس متوسطه واشنگتن» نشان دادند در مدارس معمولاً دانش‌آموزان پسر درباره تولیدمثل و آشنایی زن و مرد با یکدیگر و کمتر درباره ازدواج و پدرشدن آموزش علمی دریافت می‌کنند. دختران نیز فرصتی محدود برای مطالعه پویایی‌های مرتبط با ازدواج و زندگی خانوادگی دارند. طبق نتایج این پژوهش، ارائه این آموزش‌ها توسط معلمان انجام می‌شود که نه فقط خود آموزش‌هایی محدود در این زمینه دریافت می‌کنند، بلکه از منابع مناسب برای آشنایی بهتر خود و دانش‌آموزان آگاهی ندارند و در نتیجه، از ایجاد فرصت‌های مهم یادگیری برای دانش‌آموزان جلوگیری می‌کنند. نویسنده همچنین معتقد است آموزش‌ها در زمینه آموزش والدینی به طور نامنظم و مختصر رخ می‌دهند، در حالی که هم مدیران و هم معلمان عمدتاً طرفدار این نوع آموزش‌ها در مدارس هستند (Baker & Darcy, 1970). در پژوهشی مشابه با عنوان «برنامه‌های آموزش والدینی: کمک به حوزه عمل»، با تجزیه و تحلیل پژوهش‌های حوزه والدینی، راهبردهای استفاده‌شده در انواع برنامه‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند. این صاحب‌نظر بر روی مؤلفه‌های مختلف برنامه مانند محتوا و روش‌های ارائه متمرکز شده است و اطلاعات ارزشمند قابل کاربرد را بیان می‌کند (Chau et al., 2016). نتایج تجزیه و تحلیل پژوهشی که در سال‌های اخیر تحت عنوان «تأثیر آموزش والدینی بر خودکارآمدی و اثربخشی والدین در دانش‌آموزان دبیرستان‌های جایگزین» انجام شده، نشان داده است با ارائه اطلاعات اساسی مانند مهارت‌ها، مسئولیت‌ها و تعهدات مورد نیاز نقش والدینی و معرفی مدل‌های مناسب تربیتی، نوجوانان قادر خواهند بود تا واقع‌بینانه‌تر برای مسئولیت‌های فرزندپروری آماده شوند و اثربخشی بیشتری در ایفای این نقش داشته باشند. در این پژوهش، رابطه بین آشنایی دانش‌آموزان با مهارت‌های انتخاب و آگاهی از مسئولیت‌ها و پیامدهای والدینی با خودکارآمدی تثبیت شد (Meyer et al., 2011).

¹ available at :www.edu.gov.on.ca > eng > curriculum > secondary > ssciences9to122013

مرین در مطالعه خود که با هدف ارزیابی کارایی بستر آموزشی و صلاحیت تسهیلگران آموزش والدینی انجام شده است، شیوه‌های نوآورانه متناسب با اهداف برنامه و نیازهای خاص را توضیح می‌دهد. بر اساس نظر پژوهشگر، مرور و ارزشیابی برنامه‌های آموزشی والدینی می‌تواند به والدین و متخصصان در راستای تصمیم‌گیری برای تحقق برنامه یادشده یاری دهد (Araneta-Merin, 2018). در خلاصه‌ای از جدیدترین پژوهش‌ها با نام «ارتباط بین موقعیت اجتماعی و آموزش والدینی در جوانان»، مورتا و همکاران بیان کرده‌اند شیوه فرزندپروری با توانایی‌های کودکان و وظایف رشدی آنها مرتبط است و احساس امنیت، رفتار مستقلانه، شایستگی اجتماعی و پیشرفت فکری آنها را ارتقا می‌بخشد. نویسندگان مقاله در نتیجه گیری پژوهش خود اذعان می‌کنند عملکرد فکری کودکان زمانی بهبود می‌یابد که مادران درباره توانایی‌های فکری فرزندان خود قضاوتی دقیق داشته باشند (Murtha et al., 2023). همچنین نویسندگان کتاب *مطالعات فرهنگ فرزندپروری* معتقد هستند دانش والدین درباره روان‌شناسی رشد تحت تأثیر فرهنگ و ویژگی‌های خانواده است و می‌تواند از کودک‌آزاری جلوگیری کند. برای مثال، مادری که آشنایی کافی با روان‌شناسی رشد دارد، انتظارات مناسب‌تری از فرزند خود دارد و از آنجا که زمینه فرهنگی بر نحوه تفکر والدین، اهداف والدین و ارزش‌های آنها تأثیر می‌گذارد، ارائه آموزش والدینی می‌تواند به تطبیق محیط زندگی کودکان با سبک شخصی آنها کمک زیادی کند (Lee et al., 2024).

در همین زمینه، *جولانیها و همکاران (۱۴۰۰)* در پژوهش خود، ضمن توضیح فرزندپروری چندبعدی خداسو، خاطرنشان می‌کنند تمرین‌های مذهبی با والدین طیفی وسیع از نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی نوجوانان و بزرگسالان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث تقویت هم‌سازی و وظیفه‌شناسی در فرزندان می‌شود و نوعاً والدین را تشویق می‌کند تا ویژگی‌های مثبت را در کودکان خود پرورش دهند. از این رو، همان‌طور که در پژوهشی تحت عنوان «کاربرد برنامه‌های نوین فرزندپروری در فرایند ارتباط در خانواده» بیان شده است، تلاش برای بهبود و ارتقای سلامت روان کودکان نیازمند توجه به کیفیت تربیت فرزند است (شکوهی یکتا و همکاران، ۱۳۹۶). با وجود این، طبق نتایج پژوهش *نوروزی و همکاران (۱۳۹۲)* و در نتیجه استفاده از روش تحلیل محتوای کتاب دین و زندگی اول متوسطه، موضوع خانواده و ازدواج و تبیین نیازهای غریزی دارای کمترین میزان فروانی (۰/۲۹۴) بوده است. بنابراین، لازم است در عملکرد سیستم آموزشی کشور به عنوان یکی از ابزارهای ارائه دانش والدینی به فراگیران تجدیدنظر شود.

به طور کلی، می‌توان گفت به دلیل اهمیت موضوع مورد مطالعه پژوهش‌هایی متعدد در ارتباط با آموزش والدینی در کشورهای متعدد از اوایل قرن بیستم در قالب کتاب و مقاله انجام شده‌اند و هریک به بخشی از موضوع توجه کرده‌اند. در ایران نیز پژوهش‌هایی متعدد در ارتباط با این موضوع انجام شده‌اند که به نمونه‌هایی از آنها اشاره شد. آموزش والدینی در حوزه آندروگوژی^۱ یا آموزش بزرگسالان از قدیم در کشور ما مورد توجه بوده است، اما میزان توجه به آموزش والدینی در حوزه پداگوژی^۲ مسئله‌ای است که در پژوهش حاضر به آن توجه شده است. البته، این بدان معنا نیست که باید از فرصت‌های آموزش والدینی خانواده‌محور و مبتنی بر

^۱ Andragogy

^۲ Pedagogy

جامعه و سازمان و یا رسانه محور صرف نظر کرد، بلکه مطالبات امروزی نیازمند توجه به برنامه درسی آموزش والدینی مدرسه محور است. تا کنون، تحلیل محتوای کتابهای درسی برای بررسی میزان حضور هر یک از مفاهیم مرتبط با آموزش والدینی انجام نشده است. این مطالعه قصد دارد تا خلأ مطالعاتی موجود در این حوزه را پر کند. همچنین، به دلیل اهمیت نقش سیستم آموزشی و کتابهای درسی نسبت به سایر عناصر برنامه درسی، این پژوهش در نظر دارد رهنمودهایی برای بهبود برنامههای درسی دوره متوسطه به برنامه ریزان و مؤلفان کتابهای درسی ارائه کند و در نتیجه، به کاهش اختلاف نظر در روش تربیتی والدین و میزان آسیبهای خانوادگی و متعاقباً کاهش نرخ طلاق در جامعه منجر شود. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر پاسخ گویی به دو پرسش زیر است:

۱- به کدام مؤلفه آموزش والدینی در کتابهای منتخب دوره دوم متوسطه اهمیت بیشتری داده شده است؟

۲- در کدام کتاب منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی اهمیت بیشتری داده شده است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش توصیفی از نوع تحلیل محتوای کمی و با رویکرد کاربردی انجام شد. تجزیه و تحلیل محتوای کمی معمولاً به عنوان «تجزیه و تحلیل سطح آشکار» توصیف می شود و به معنای ارائه توصیف عینی و سطحی داده ها، آزمایش فرضیه ها یا یافتن پاسخ پرسش ها مبتنی بر نظریه ها یا پژوهش های تجربی قبلی است (Sándorová, 2014; Nery-Cura & de Guzman, 2018). جامعه پژوهشی شامل کلیه کتابهای درسی دوره متوسطه دوم چاپ سال ۱۴۰۲ است که با توجه به منطق پژوهش و تمرکز طرح بر مسائل مربوط به خانواده و والدینی، کتابهای جامعه شناسی، دین و زندگی و ادبیات فارسی پایه های دهم، یازدهم و دوازدهم و روان شناسی یازدهم به شکل هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. مقوله بندی و تعیین شاخص ها در این پژوهش با روش جعبه ای انجام شد. واحد ثبت مضمون و روش شمارش آن فراوانی بود. ابزار گردآوری داده ها سیاهه تحلیل محتوای کتابهای درسی پژوهشگر ساخته بود که به منظور ساخت آن، پس از مطالعه و بررسی منابع نظری و سوابق پژوهشی موجود در این زمینه (ایرانلو، ۱۳۹۳؛ Stolz & Tindigarukayo, 2013; Tehrani et al., 2024; Sizemore, 2011; Sims & Skarbek, 2019; Polivanova et al., 2016; Robila & Taylor, 2018; Murtha et al., 2023; Jenkins & Hand, 2019; Hickey et al., 2018; Vesely et al., 2014; Ward et al., 2020) فهرستی از عمده ترین مفاهیم آموزش والدینی تهیه شد و در اختیار متخصصان برنامه ریزی درسی و مشاوره خانواده قرار گرفت و پس از چند مرحله بررسی و اصلاح، در نهایت چارچوب مفهومی از ۵ مؤلفه و ۱۷ زیرمؤلفه به شکل جدول (۱) تدوین شد.

جدول ۱: فهرست واری‌های آموزش والدینی

Table 1: Parenting education checklist

مؤلفه	زیرمؤلفه
۱- کارآمدی خانواده	تأکید بر بهبود روابط خانوادگی، شناسایی عوامل مؤثر بر تنظیم خانواده، کسب شایستگی برای تشکیل و مدیریت خانواده
۲- انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	آمادگی برای شکل‌گیری و تداوم خانواده، تعمیق آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی، تأکید بر جامعه خانواده‌محور
۳- مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	آگاهی نسبت به نقش‌ها و وظایف خود و دیگران، آموزش فرزندپروری مبتنی بر پذیرش و تعهد، توجه به رشد و توسعه مطلوب انسان، آموزش اصول مدیریت رفتار کودکان
۴- بهداشت روانی والدین	تعالی و رشد شخصیت والدین، تحکیم احساس ارزشمندی در والدین، افزایش خودآزمایی والدین، افزایش اعتماد به نفس والدین
۵- مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)	تمرین مهارت تصمیم‌گیری و تمرین مهارت حل مسئله، آشنایی با راهبردهای مقابله سالم با تغییرات در زندگی خانوادگی، تقویت احساس تعلق و احترام به اعضای خانواده

برای تعیین روایی ابزار از ارزیابی متخصصان در خصوص مؤلفه‌های انتخاب‌شده برای کدگذاری استفاده شد؛ به گونه‌ای که نظریه‌های ۴ نفر از صاحب‌نظران رشته‌های مشاوره خانواده و مطالعات برنامه درسی طبق جدول (۲) محور قرار گرفت. برای این منظور، مفاهیم و شاخص‌های آموزش والدینی طی برگزاری چندین جلسه و بعد از اعمال نظرات آنها تأیید شدند و فهرست واری‌های آموزش والدینی تهیه شد. همچنین، شاخص روایی محتوایی به صورت کمی با استفاده از روش والتز و باسل ارزیابی شد که میزان میانگین آن برای چک‌لیست $CVI=0/82$ تعیین شد.

جدول ۲: مشخصات صاحب‌نظران شرکت‌کننده در پژوهش

Table 2: Characteristics of the experts participating in the research

شماره شرکت‌کنندگان	مرتبه علمی	رشته تخصصی
۱	دانشیار	مطالعات برنامه درسی
۲	استادیار	مطالعات برنامه درسی
۳	استاد	مشاوره خانواده
۴	دانشیار	مشاوره خانواده

برای بررسی ثبات کدگذاری، از شیوه کدگذاری مجدد توسط ارزیاب دوم و به وسیله فرمول ویلیام اسکات بهره‌گیری شد و میزان هم‌خوانی میان دو کدگذار محاسبه شد و ضریب توافق آنها ۹۷ درصد به دست آمد.

سپس، پژوهشگر به سراغ کتاب‌های درسی رفت و میزان توجه به مؤلفه‌های موجود در چک‌لیست را در کتاب‌های درسی به طور دقیق بررسی کرد. برای پیدا کردن این مؤلفه‌ها، پژوهشگر واحد تحلیل خود را مضمون

قرار داده است؛ یعنی هر صفحه از کتاب را به دقت مطالعه کرده و مفهوم هر جمله، تصویر، پرسش یا تمرین را که با مؤلفه‌های تعیین شده در لیست واریسی مرتبط بوده، پیدا کرده و میزان تکرار آنها را حساب کرده است. به عبارت دیگر، پیام برحسب مقوله‌ها به تناسب هر پاسخ‌گو در قالب فراوانی شمارش شد و بر اساس داده‌های جدول فراوانی، مراحل سه‌گانه روش شانون به ترتیب انجام شدند. به عبارت دیگر، ابتدا مجموع فراوانی‌های به دست آمده برحسب مؤلفه‌ها به تفکیک کتاب در یک جدول جمع‌آوری شد و سپس، اطلاعات این جدول در سه مرحله شانون قرار گرفت. در مرحله بعدی، داده‌های این جدول بر اساس مرحله اول روش آنتروپی شانون به صورت داده‌های به‌هنگار شده درآمد.

مرحله اول: ماتریس فراوانی‌های جدول فراوانی باید به‌هنگار شود که برای این کار از رابطه زیر استفاده

می‌شود:

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} (i=1,2,3,...,m, j=1,2,...,n)$$

هنگار شده ماتریس فراوانی P

F = فراوانی مقوله

i = شماره پاسخ‌گو

j = شماره مقوله

m = تعداد پاسخ‌گو

مرحله دوم: بار اطلاعاتی هر مقوله محاسبه و در ستون‌های مربوط قرار داده می‌شود و برای این منظور از

رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [P_{ij} \log_2 P_{ij}] (j=1,2,n) \quad K = \frac{1}{L_n m}$$

هنگار شده ماتریس P

$J = (1,2,...,n)$

L_n = لگاریتم

j = شماره مقوله

I = شماره پاسخ‌گو

m = تعداد پاسخ‌گو

مرحله سوم: با استفاده از بار اطلاعاتی مقوله‌ها ($1, 2, \dots, n$) ضریب اهمیت هر یک از مقوله‌ها محاسبه

می‌شود و هر مقوله‌ای که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد از درجه اهمیت (W_j) بیشتری برخوردار است. برای

محاسبه ضریب اهمیت از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j}$$

درجه اهمیت W_j

بار اطلاعاتی هر مقوله E_j

تعداد مقوله‌ها n

شماره مقوله j

گفتنی است، در محاسبه E_j ، مقادیر P_{ij} که برابر صفر باشند، به دلیل بروز خطا و جواب بی‌نهایت در محاسبات ریاضی، با عدد بسیار کوچک $0/00001$ جایگزین شده‌اند، اما j شاخصی است که ضریب اهمیت هر مقوله را در یک پیام با توجه به شکل پاسخ‌گوها مشخص می‌کند. از طرفی، با توجه به بردار w ، مقوله‌های حاصل از پیام را نیز رتبه‌بندی می‌کنیم (آذر، ۱۳۸۰، صص. ۹-۱۰).

یافته‌ها

در این بخش، داده‌های جمع‌آوری شده با توجه به پرسش‌های پژوهش بررسی و تجزیه و تحلیل و توصیف شده است. سپس، نتایج مربوط به هر یک از پرسش‌های پژوهش و برخی دیگر از نتایج فرعی آن همراه با یک‌سری جدول و نمودار آورده شده است که خلاصه‌ای از نتایج را در اختیار خواننده گزارش قرار می‌دهد.

پرسش اول: به کدام مؤلفه آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه اهمیت بیشتری داده شده است؟

برای بررسی میزان توجه و سپس میزان اهمیت مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه از روش آنتروپی شانون استفاده شد؛ به این صورت که ابتدا توزیع فراوانی هر مؤلفه بر اساس کتاب‌های دین و زندگی، جامعه‌شناسی و ادبیات فارسی پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم و روان‌شناسی پایه یازدهم مشخص شد و فراوانی آنها به دست آمد که در جدول (۳) قابل مشاهده است.

بر اساس نتایج جدول، مجموع فراوانی مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه ۱۲۱ مورد است.

از میان مؤلفه‌های مختلف آموزش والدینی، به مؤلفه «انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی» با ۳۸ مورد و ۳۱/۴ درصد بیشترین میزان توجه و به مؤلفه «بهداشت روانی والدین» با ۱۰ مورد و ۸/۳ درصد کمترین توجه شده است. در ادامه، نتایج تحلیل شانون ارائه می‌شود. ابتدا داده‌های به‌هنگار شده در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل محتوای مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه

Table 3: The results of content analysis of parenting education components in selected books of the second year of high school

کتاب	مؤلفه	کارآمدی خانواده	مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	بهداشت روانی والدین	انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)
دین و زندگی دهم	۱	۲	۰	۲	۱	۱
دین و زندگی یازدهم	۴	۸	۴	۸	۳	۳
دین و زندگی دوازدهم	۶	۴	۲	۱۰	۲	۲
جامعه‌شناسی دهم	۶	۶	۲	۸	۴	۴
جامعه‌شناسی یازدهم	۰	۰	۰	۱	۰	۰
جامعه‌شناسی دوازدهم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ادبیات فارسی دهم	۲	۱	۰	۲	۱	۱
ادبیات فارسی یازدهم	۰	۰	۰	۲	۰	۰
روان‌شناسی یازدهم	۱	۱۳	۱	۳	۶	۶
ادبیات فارسی دوازدهم	۰	۲	۱	۲	۰	۰
جمع	۲۰	۳۶	۱۰	۳۸	۱۷	۱۷

جدول ۴: داده‌های به‌هنجار شده مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه

Table 4: Normalized data of parenting education components in selected books of the second year of high school

کتاب	مؤلفه	کارآمدی خانواده	مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	بهداشت روانی والدین	انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)
دین و زندگی دهم	۰/۰۵۰	۰/۰۵۶	۰	۰/۰۵۳	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹
دین و زندگی یازدهم	۰/۲۰۰	۰/۲۲۲	۰/۴۰۰	۰/۲۱۱	۰/۱۷۶	۰/۱۷۶
دین و زندگی دوازدهم	۰/۳۰۰	۰/۱۱۱	۰/۲۰۰	۰/۲۶۳	۰/۱۱۸	۰/۱۱۸
جامعه‌شناسی دهم	۰/۳۰۰	۰/۱۶۷	۰/۲۰۰	۰/۲۱۱	۰/۲۳۵	۰/۲۳۵
جامعه‌شناسی یازدهم	۰	۰	۰	۰/۰۲۶	۰	۰
جامعه‌شناسی دوازدهم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ادبیات فارسی دهم	۰/۱۰۰	۰/۰۲۸	۰	۰/۰۵۳	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹
ادبیات فارسی یازدهم	۰	۰	۰	۰/۰۵۳	۰	۰
روان‌شناسی یازدهم	۰/۰۵۰	۰/۳۶۱	۰/۱۰۰	۰/۰۷۹	۰/۳۵۳	۰/۳۵۳
ادبیات فارسی دوازدهم	۰	۰/۰۵۶	۰/۱۰۰	۰/۰۵۳	۰	۰

در جدول بالا، داده‌های به‌هنجار شده مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب (دین و زندگی،

جامعه‌شناسی، ادبیات فارسی، روان‌شناسی) دوره دوم متوسطه آمده است.

پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) هر یک از مؤلفه‌ها به دست می‌آید که در **جدول (۵)** آورده شده است. در مرحله پایانی، ضریب اهمیت مؤلفه‌های آموزش والدینی با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون به دست آمده که در **جدول (۶)** آمده است و هر مؤلفه‌ای که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد، از درجه اهمیت (Wj) بیشتری برخوردار است.

جدول ۵: مقدار بار اطلاعاتی مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه

Table 5: The amount of information load of parenting education components in selected books of the second year of high school

مؤلفه‌ها	کارآمدی خانواده	مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	بهداشت روانی والدین	انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)
مقدار بار اطلاعاتی (EJ)	۰/۶۸۵	۰/۷۲۵	۰/۶۴۱	۰/۸۳۶	۰/۶۹۶

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد بیشترین مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) از مؤلفه‌های آموزش والدینی مربوط به انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی و کمترین مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) مربوط به بهداشت روانی والدین بوده است.

جدول ۶: مقدار ضریب اهمیت مؤلفه‌های آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه

Table 6: Importance coefficient value of parenting education components in selected books for the second year of secondary school

مؤلفه‌ها	کارآمدی خانواده	مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	بهداشت روانی والدین	انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)
ضریب اهمیت (WJ)	۰/۱۹۱	۰/۲۰۲	۰/۱۷۹	۰/۲۳۳	۰/۱۹۴

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد بیشترین ضریب اهمیت از مؤلفه‌های آموزش والدینی مربوط به انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی و کمترین ضریب اهمیت مربوط به بهداشت روانی والدین بوده است.

پرسش دوم پژوهش: در کدام کتاب منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی اهمیت بیشتری داده شده است؟

برای بررسی میزان توجه و سپس میزان اهمیت آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه از روش آنتروپی شانون استفاده شد؛ به این صورت که ابتدا توزیع فراوانی هر مؤلفه بر اساس کتاب‌های دین و

زندگی، جامعه‌شناسی و ادبیات فارسی پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم مشخص شد و فراوانی آنها به دست آمد که در جدول (۷) قابل مشاهده است.

جدول ۷: میزان توجه کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به هر یک از مؤلفه‌های آموزش والدینی به تفکیک کتاب

Table 7: The amount of attention paid to each of the components of parenting education in selected books of the second year of high school by book

کتاب	مؤلفه	دین و زندگی دهم	دین و زندگی یازدهم	دین و زندگی دوازدهم	جامعه‌شناسی دهم	جامعه‌شناسی یازدهم	جامعه‌شناسی دوازدهم	ادبیات فارسی دهم	ادبیات فارسی یازدهم	روانشناسی یازدهم	ادبیات فارسی دوازدهم
کارآمدی خانواده	۱	۴	۶	۶	۰	۰	۰	۲	۰	۱	۰
مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	۲	۸	۴	۶	۰	۰	۰	۱	۰	۱۳	۲
بهداشت روانی والدین	۰	۴	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	۲	۸	۱۰	۸	۱	۰	۰	۲	۲	۳	۲
مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)	۱	۳	۲	۴	۰	۰	۰	۱	۰	۶	۰
جمع	۶	۲۷	۲۴	۲۶	۱	۰	۰	۶	۲	۲۴	۵
درصد	۵/۰	۲۲/۳	۱۹/۸	۲۱/۵	۰/۸	۰	۰	۵/۰	۱/۷	۱۹/۸	۴/۱

بر اساس نتایج جدول بالا، مجموع فراوانی آموزش والدینی در کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه ۱۲۱ مورد است.

در میان کتاب‌های منتخب تحلیل‌شده، کتاب دین و زندگی پایه یازدهم با ۲۷ مورد و ۲۲/۳ درصد بیشترین میزان توجه را به آموزش والدینی داشته است و در همین حال، کتاب جامعه‌شناسی پایه دوازدهم اصلاً به آموزش والدینی توجه نکرده است. در ادامه، نتایج تحلیل شانون ارائه می‌شود. ابتدا، داده‌های به‌هنگار شده در جدول (۸) ارائه می‌شود.

در جدول ۸، داده‌های به‌هنگار شده کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی آمده است.

پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) هر یک از مؤلفه‌ها به دست می‌آید که در جدول (۹) آورده شده است. در مرحله پایانی، ضریب اهمیت کتاب‌ها با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون به دست آمده که در جدول (۱۰) آمده است و هر کتابی که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد، از درجه اهمیت (w_j) بیشتری برخوردار است.

جدول ۸: داده‌های به‌هنگار شده کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی

Table 8: Normalized data of selected books for the second year of secondary school on parenting education

مؤلفه کتاب	دین و زندگی دهم	دین و زندگی یازدهم	دین و زندگی دوازدهم	جامعه شناسی دهم	جامعه شناسی یازدهم	جامعه شناسی دوازدهم	ادبیات فارسی دهم	ادبیات فارسی یازدهم	روانشناسی یازدهم	ادبیات فارسی دوازدهم
کارآمدی خانواده	۰/۱۶۷	۰/۱۴۸	۰/۲۵۰	۰/۲۳۱	۰	۰	۰/۳۳۳	۰	۰/۰۴۲	۰
مشارکت آگاهانه والدین در رشد کودکان	۰/۳۳۳	۰/۲۹۶	۰/۱۶۷	۰/۲۳۱	۰	۰	۰/۱۶۷	۰	۰/۵۴۲	۰/۴۰۰
بهداشت روانی والدین	۰	۰/۱۴۸	۰/۰۸۳	۰/۰۷۷	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴۲	۰/۲۰۰
انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی	۰/۳۳۳	۰/۲۹۶	۰/۴۱۷	۰/۳۰۸	۱/۰	۰	۰/۳۳۳	۱/۰	۰/۱۲۵	۰/۴۰۰
مهارت‌های زندگی (مرتبط با آموزش والدینی)	۰/۱۶۷	۰/۱۱۱	۰/۰۸۳	۰/۱۵۴	۰	۰	۰/۱۶۷	۰	۰/۲۵۰	۰

جدول ۹: مقدار بار اطلاعاتی کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی

Table 9: The amount of information load of the selected books of the second year of high school for parenting education

کتاب‌ها	دین و زندگی دهم	دین و زندگی یازدهم	دین و زندگی دوازدهم	جامعه شناسی دهم	جامعه شناسی یازدهم	جامعه شناسی دوازدهم	ادبیات فارسی دهم	ادبیات فارسی یازدهم	روانشناسی یازدهم	ادبیات فارسی دوازدهم
مقدار بار اطلاعاتی (EJ)	۰/۸۲۷	۰/۹۵۱	۰/۸۸۵	۰/۹۴۷	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۸۲۷	۰/۰۰۲	۰/۷۴۸	۰/۶۵۷

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد بیشترین مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) از کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی مربوط به دین و زندگی یازدهم و کمترین مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) مربوط به جامعه‌شناسی یازدهم و ادبیات فارسی یازدهم بوده است.

جدول ۱۰: مقدار ضریب اهمیت کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی

Table 10: The importance coefficient of selected books for the second year of secondary school on parenting education

کتاب‌ها	دین و زندگی دهم	دین و زندگی یازدهم	دین و زندگی دوازدهم	جامعه شناسی دهم	جامعه شناسی یازدهم	جامعه شناسی دوازدهم	ادبیات فارسی دهم	ادبیات فارسی یازدهم	روانشناسی یازدهم	ادبیات فارسی دوازدهم
ضریب اهمیت (WJ)	۰/۱۴۱	۰/۱۶۳	۰/۱۵۱	۰/۱۶۲	۰	۰	۰/۱۴۱	۰	۰/۱۲۸	۰/۱۱۲

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد بیشترین ضریب اهمیت از کتاب‌های منتخب دوره دوم متوسطه به آموزش والدینی مربوط به دین و زندگی یازدهم و کمترین ضریب اهمیت مربوط به جامعه‌شناسی یازدهم، جامعه‌شناسی دوازدهم و ادبیات فارسی یازدهم بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

باید اذعان کرد در دورانی که به علت گسترش و پیچیدگی فرهنگ و تمدن بشری، انجام‌دادن هر کاری نیازمند آموزش و تخصص است، متأسفانه اساسی‌ترین و پرارزش‌ترین کارها که پرورش فرزندان است، در بیشتر جوامع بدون آموزش لازم و کافی انجام می‌شود و پدران و مادران آینده، نه در خانه و نه در مدرسه، به اندازه کافی برای زندگی و تربیت فرزندان‌شان آموزش نمی‌بینند. این امر، این ضرورت را احصا می‌کند که آموزش والدینی به شیوه‌های مختلف مورد توجه قرار بگیرد. ارائه آموزش والدینی با بهره‌گیری از سیستم آموزشی و از طریق کتاب‌های درسی به عنوان یکی از رهیافت‌های مهم در کنار سایر اقدامات آموزشی، گامی اساسی در راستای بهبود سلامت روانی و تحکیم خانواده در جامعه محسوب می‌شود. نتایج پژوهش **جلیلی و همکاران (۱۴۰۰)** نیز بر اهمیت آگاهی زن و مرد از نقش خود در جامعه تأکید می‌کند. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی کتاب‌های درسی متوسطه دوم از نظر میزان توجه به مفاهیم آموزش والدینی انجام شد. نتایج حاصل از بررسی پرسش اول پژوهش نشان می‌دهد از میان مؤلفه‌های مرتبط با آموزش والدینی، بیشترین توجه به مؤلفه انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی (۰/۲۳۳)، مشارکت آگاهانه در رشد کودکان (۰/۲۰۲) و مهارت‌های زندگی (۰/۱۹۴) است و کمترین توجه به مؤلفه کارآمدی خانواده (۰/۱۹۱) و بهداشت روانی والدین (۰/۱۷۹) مبذول شده است. بر اساس نتایج حاصل از بررسی پرسش اول، باید گفت همان‌طور که آموزش والدینی یک حوزه مطالعاتی بین‌رشته‌ای است و شامل تعدادی حوزه‌های تخصصی مانند روابط بین‌فردی، خودفهمی، رشد و تکامل انسان، آمادگی برای ازدواج و تشکیل خانواده، فرزندآوری و فرزندپروری، مهارت تصمیم‌گیری و همدلی، روابط جنسی، مدیریت انسانی و مادی است (Bennett et al., 2017; Sabol et al., 2024)، دانش‌آموزان ایرانی برای دستیابی به رشد کامل و سالم نیازمند دریافت اطلاعات کافی از طریق کتاب‌های درسی در رابطه با تمامی مؤلفه‌های مرتبط با آموزش والدینی هستند تا با آگاهی کامل از این زیرمؤلفه‌ها، دانش و مهارت مقابله مسئولانه با مسائل در زمان حال و آینده را پیدا کنند. از آنجا که ارائه این مسائل از طریق کتاب‌های درسی باید مبتنی بر هنجارهای فرهنگی و مذهبی، اجتماعی و اقتصادی در کشور ما صورت گیرد، در کتاب‌های درسی مورد مطالعه نیز این نکته ملحوظ شده است و از میان مؤلفه‌های مرتبط با آموزش والدینی، بیشترین توجه در کتاب‌های درسی منتخب به مؤلفه انتقال ارزش‌های مرتبط با هویت فرهنگی مبذول شده است و محتوای موجود در این کتاب‌ها به تعمیق آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی تا حد زیادی یاری می‌رساند. یادگیری قوانین فعلی در کشور در رابطه با ازدواج، طلاق، کودک‌آزاری و مسئولیت‌های قانونی والدین نیز می‌تواند از این پس به عنوان محتوا در نظر گرفته شود.

در پژوهش حاضر، نتایج تحلیل محتوای کتاب‌های درسی از لحاظ توجه به مؤلفه مشارکت آگاهانه در رشد کودکان نشان می‌دهد جمعاً ۳۶ مورد در محتوای کتاب‌های یادشده به این مؤلفه اختصاص یافته‌اند. همان‌طور که کسب دانش و مهارت‌های لازم برای مراقبت و رشد مناسب جسمی، عاطفی-اجتماعی و فکری فرزندان و در نتیجه به‌زیستی فرد و خانواده در این مجموعه کتاب‌های منتخب مورد اهتمام است، این موضوع در یکی از فصل‌های کتاب روان‌شناسی پایه یازدهم و با توضیح ویژگی‌ها، ابعاد و فرایندهای رشد و اهمیت آن در زندگی افراد به صورت اجمالی و به طور ویژه بررسی شده است. هم‌راستا با نتایج پژوهش اخیر، دسای در مطالعه خود نشان داد آشنایی با سطوح رشد فرد در طول چرخه زندگی و مسئولیت‌های والدینی می‌تواند به تأکید بر پیچیدگی‌های تربیت کودک و اهمیت آموزش قبل از والدینی کمک کند (Desai, 2018). تمرکز بر این موضوع در کشورهای اسلامی مانند کشور ما به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا از خداوند به خاطر فرایند رشد سالم خود قدردانی کنند.

در کتاب‌های درسی منتخب، به آشنایی با ویژگی‌های خانواده متعادل به عنوان یک رویکرد جدید و جایگزین برای برطرف کردن نیازهای افراد، نه فقط به شکل ضمنی و تلویحی، بلکه به شکل صریح و روشن اشاره شده است. توضیح بیشتر اینکه در کتاب‌های یادشده، بر اساس پیروی از رویکرد جامع و کل‌نگرانه و در متن فرهنگ گسترده‌تر، به خانواده نظاره شده است و این کتاب‌ها همسرگزینی، ازدواج، تشکیل خانواده، فرزند و تربیت را سرلوحه کار خود قرار داده‌اند. البته به دلیل اینکه در بخش اجتماعی اهداف دوره متوسطه، آشنایی با ویژگی‌های خانواده متعادل مدنظر قرار گرفته است و اهمیت پایبندی به ارزش‌های خانوادگی^۱ در راستای اهداف مادام‌العمر آموزش والدینی است، این مؤلفه بیش از آنچه نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، نیازمند توجه است. این بررسی می‌تواند به رشد و توسعه دیدگاه‌ها درباره خانواده متعادل یاری رساند و به افزایش سطح بهداشت روان اعضای جامعه کمک کند. طبق نظر راسل و همکاران، کمک به ایفای صحیح وظایف والدینی می‌تواند به استحکام بنیان‌های خانواده نیز منجر شود (Petterson et al., 2016; Russell, 1909).

در همین زمینه، شکوهی یکتا و همکاران (۱۳۹۶) معتقد هستند همدلی و پاسخ‌گویی یکی از استلزامات نقش والدینی است و کلاس‌های آموزش والدینی می‌تواند یکی از مؤثرترین مداخلات برای ترغیب احترام به مسئولیت‌های عظیم والدینی، تقویت روابط خانوادگی و علاقه به زندگی خانوادگی تلقی شود. البته می‌توان ذیل این مؤلفه، دانش‌آموزان را با مسائل مرتبط با آموزش خانواده و موقعیت‌های بحرانی که بر زندگی خانوادگی تأثیر می‌گذارد، مانند مرگ، سوءمصرف مواد و طلاق، آشنا کرد (Cucchiara et al., 2019).

بررسی کتاب‌های درسی منتخب بر اساس مؤلفه بهداشت روانی والدین نشان می‌دهد اهمیت خودمراقبتی فراگیران نیز تدوین‌کنندگان برنامه‌های درسی را ملزم کرده است تا در رابطه با شکل‌گیری هویت خود به عنوان والدین محتوایی بگنجانند. این هدف می‌تواند از طریق بحث و گفت‌وگو درباره نقش‌های دوران نوجوانی و

¹ importance of adhering to family values

والدینی، تجزیه و تحلیل مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز برای تبدیل شدن به یک والدین شایسته^۱ پیگیری شود. هم‌راستا با نتایج این پژوهش و در تحلیلی که بروکس در این زمینه انجام داده، چنین نتیجه‌گیری شده است که تلفیق آموزش والدینی در برنامه درسی مدارس می‌تواند بیش از پیش به افزایش خودکارآمدی و اثربخشی والدین آینده کمک کند (Brooks, 2013). به عبارت دیگر، هرچقدر دانش‌آموزان بیشتر در آموزش‌های والدینی درگیر شوند و سیستم آموزشی در انجام این کار موفق‌تر عمل کند، می‌توان اطمینان یافت که نسل بعدی کمتر مورد بی‌توجهی، سوءاستفاده و بزهکاری قرار می‌گیرد و فرزندان فردا دارای والدین با اعتمادبه‌نفس‌تر و مؤثرتر خواهند بود (Yuen, 2017).

در نهایت، همان‌گونه که ارجمندی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود ثابت کردند، اگر آموزش مهارت‌های زندگی بخشی از آماده‌سازی افراد برای مسئولیت‌های شخصی، اجتماعی و خانوادگی در نظر گرفته شود، به طوری که به آنها در انتخاب آگاهانه در زندگی روزمره کمک کند و انگیزه‌ای برای خوداندیشی آنها فراهم آورد، لازم است تا اهمیت آشنایی دانش‌آموزان با مهارت‌های زندگی در کتاب‌های درسی یادشده بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد تا با ارائه آگاهی و آموزش‌های لازم از طریق سیستم آموزشی به پرورش والدین سالم و برومند برای فردای میهن یاری رسانند (Johnson et al., 2014). همچنین، قاسمی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود تثبیت کردند اگر والدین کنونی و آینده نحوه تعامل و رفتار با فرزندان را بدانند، در آینده می‌توانند شاهد ارتقای انعطاف‌پذیری شناختی فرزندان خود باشند. همچنین، بر اساس نتایج این پژوهش، توصیه می‌شود دانش‌آموزان از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات و فرایند تصمیم‌گیری^۲ آگاه شوند و آن را در موقعیت‌های عملی تمرین کنند.

بر اساس نتایج حاصل از بررسی پرسش دوم پژوهش، ضریب اهمیت برای کتاب دین و زندگی یازدهم ۰/۱۶۳، جامعه‌شناسی دهم ۰/۱۶۲، دین و زندگی دوازدهم ۰/۱۵۱، دین و زندگی دهم ۰/۱۴۱، ادبیات فارسی دهم ۰/۱۴۱، روان‌شناسی یازدهم ۰/۱۲۸، ادبیات فارسی دوازدهم ۰/۱۱۲، جامعه‌شناسی یازدهم و دوازدهم و ادبیات فارسی یازدهم نزدیک صفر به دست آمد. در توضیح نتایج پرسش دوم پژوهش، می‌توان گفت کتاب دین و زندگی یازدهم با ضریب اهمیت ۰/۱۶۳ بیشترین توجه و جامعه‌شناسی یازدهم و دوازدهم و ادبیات فارسی یازدهم با ضریب اهمیت نزدیک صفر کمترین توجه را به مؤلفه‌های آموزش والدینی مبذول داشته‌اند. اگرچه بسیاری از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت معتقد هستند آموزش مهارت‌های پرورش فرزند در مدرسه به عنوان تنها مؤسسه‌هایی که قادر به اجرای گسترده آموزش والدینی هستند، امری ضروری است و قانون حمایت از ارائه آموزش والدینی به دانش‌آموزان به منظور افزایش آگاهی عمومی و پشتیبانی از این برنامه درسی در اسناد بالادستی ملحوظ شده است، آموزش والدینی به عنوان یک مفهوم معمولاً نادیده گرفته شده در سیستم آموزشی کشور ما مطرح است. به عبارت دیگر، پژوهشگر با مرور نتایج پژوهش‌های پیشین و تجربیات سایر کشورها به این واقعیت عجیب و نامبارک دست یافته است که با وجود اینکه چندین دهه از نهادینه‌شدن آموزش والدینی در

^۱ Competent parent

^۲ decision-making process

سیستم آموزشی برخی از کشورها می‌گذرد، متأسفانه در جامعه ما به طور جدی به مسئله آموزش والدینی توجه نشده است. به عبارت دیگر، اگرچه در کشور ما در سال‌های اخیر موضوع جوانی جمعیت در محافل تربیتی و نشست‌های علمی مورد توجه قرار گرفته است، در عمل و در نظام آموزش و پرورش رسمی، آموزش والدینی به عنوان یکی از استلزامات این مسئله، همچنان مغفول مانده است. شاهد این نکته تحلیل محتوای برنامه درسی متوسطه دوم از لحاظ میزان توجه به آموزش والدینی به عنوان هدف پژوهش اخیر است که نشان می‌دهد از نظر توجه به مؤلفه‌های موضوع مدنظر به اندازه کافی غنی نیست. این پژوهش هم‌راستا با نتیجه پژوهش **نوروزی و همکاران (۱۳۹۲)** است که نشان می‌دهد تمامی کتاب‌های دین و زندگی دوره متوسطه از نظر توجه به پرورش روحیه پاسداری و قداست روابط خانواده بر پایه حقوق اسلامی به عنوان یکی از اهداف اجتماعی و عاطفی، در سطحی پایین قرار دارند. این در حالی است که گیلمر و همکاران معتقد هستند برای پرکردن شکاف آنچه نوجوانان درباره فرزندپروری و رشد کودک می‌دانند، سیستم آموزشی از شرایطی مناسب برخوردار است و در زمینه پرورش مهارت‌های والدینی (مانند نقش پدری و مادری) می‌تواند در خدمت این مهم قرار بگیرد؛ بنابراین، بهتر است مؤلفان کتاب‌های درسی به افزایش تلاش‌های مدرسه‌محور در حوزه آموزش والدینی اهتمام ورزند و به دانش‌آموزان در حرکت به سمت بزرگسالی و پرورش اعضای مستقل و مسئول جامعه کمک کنند و از این طریق، سهم خود را در داشتن جامعه‌ای ایمن‌تر و انسانی‌تر ایفا کنند (Gilmer et al., 2016).

با توجه به نتایج پژوهش و به منظور تکمیل و توسعه دستاوردهای علمی و عملی در این حوزه، پیشنهاد می‌شود سیاست‌هایی واضح برای ادغام آموزش والدینی در برنامه درسی رسمی کشور تدوین شوند و با توجه به اهمیت و گستردگی موضوع، تعداد ساعات مشخصی از زمان تحصیل دانش‌آموزان به آموزش والدینی اختصاص داده شود تا امکان پوشش دادن محتوای مطلوب فراهم شود. همچنین، با توجه به تأکید ویژه بر برخی از مباحث مرتبط با آموزش والدینی و بی‌توجهی به سایر مؤلفه‌ها، افزایش یا توجه متوازن به مؤلفه‌های مرتبط با آموزش والدینی در کتاب‌های درسی مختلف در بازنگری کتاب‌های درسی از جمله پیشنهادهای مورد تأکید در این مطالعه بوده است. بهتر است از منابع متعدد و معتبر برای پوشش دادن محتوای درس استفاده شود و از محدود کردن منابع درسی فقط به یک منبع خودداری شود. در انتخاب محتوای آموزش والدینی، باید اقتضائات ویژگی‌های سنی دانش‌آموزان نیز در نظر گرفته شوند. برای مثال، کتاب روان‌شناسی پایه یازدهم که به طور معمول ویژه دانش‌آموزان گروه علوم انسانی پایه یازدهم است، به شکل فراگیر برای تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه ارائه شود تا زمینه آشنایی بیشتر دانش‌آموزان در این حوزه فراهم شود. طراحی تفصیلی برنامه درسی آموزش والدینی در تربیت‌معلم و برای دانش‌جو معلمان نیز می‌تواند در گام‌های بعدی مورد توجه قرار بگیرد.

منابع

قرآن کریم

آذر، عادل (۱۳۸۰). بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوی. علوم انسانی / الزهرا، ۳۷، ۱۸-۱. <https://sid.ir/paper/13863/fa>

آیت‌اللهی، زهرا (۱۳۹۲). دانش خانواده و جمعیت. دفتر نشر معارف.

ارجمندنیا، علی‌اکبر، عاشوری، محمد، و جلیل آبکنار، سیده سمیه (۱۳۹۶). نگاهی جامع بر برنامه فرزندپروری مثبت: اصول، اهداف، سطوح و محتوا. رویش روانشناسی، ۶(۲)، ۳۵-۵۲. <https://frooyesh.ir/article-1-199-fa.html>

ایزائلو، الهام (۱۳۹۳). شناسایی مؤلفه‌ها و موضوعات اساسی مورد نیاز در زمینه روابط خانوادگی بر اساس سبک زندگی اسلامی برای برنامه درسی دوره دوم متوسطه [پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد]. دانشگاه فردوسی مشهد.

جلیلی، فرخ رو، حیدری، میترا، و قدسیان، نرگس (۱۴۰۰). بررسی میزان توجه به نقش زنان در مقایسه با مردان در خانواده و جامعه در کتاب مطالعات اجتماعی پنجم دبستان. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳(۱)، ۸۵-۱۰۸. https://alborzmag.cfu.ac.ir/article_1693.html

جولائیها، ناهید، جان بزرگی، مسعود، علیپور، احمد، و پسندیده، عباس (۱۴۰۰). مقایسه میزان اثربخشی فرزندپروری چندبعدی معنوی خداسو و فرزندپروری مثبت بر حرمت خود، خودکارآمدی و خودمهارگری کودکان دارای والدین پراسترس. مجله تحقیقات علوم رفتاری، ۱۹(۲)، ۲۷۶-۲۹۲. <http://dx.doi.org/10.52547/rbs.19.2.276>

حاج علی اکبری، محمدجواد (۱۳۸۳). مطلع عشق (گزیده‌ای از رهنمودهای آیت‌الله خامنه‌ای به زوج‌های جوان). فرهنگ اسلامی.

سند برنامه درسی ملی آموزش و پرورش. (۱۳۹۱). شورای عالی انقلاب فرهنگی.

شریفیان، فریدون (۱۳۹۱). نوع‌شناسی نظریه‌های برنامه درسی. آموخته.

شکوهی یکتا، محسن، اکبری زردخانه، محمودی، و علوی نژاد، ثریا (۱۳۹۶). کاربرد برنامه‌های نوین فرزندپروری در فرایند ارتباط در خانواده. فصلنامه سلامت روان کودک، ۴(۱)، ۳۵-۴۵. <http://childmentalhealth.ir/article-1-93-fa.html>

قاسمی، هاجرالسادات، ابراهیمی قوام، صغری، درتاج، فریرز، و فرخی، نورعلی (۱۴۰۱). تأثیر آموزش فرزندپروری مبتنی بر کارکردهای اجرایی بر انعطاف‌پذیری شناختی و کنترل بازداری کودکان. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۵۸، ۵-۱۹. <https://doi.org/10.22034/jiera.2022.167793>

مارش، کالین، و ویلیس، جرج (۱۳۹۷). مبانی نظری و عملی برنامه‌ریزی درسی (سید احمد مدنی، مترجم). سمت.

علامه مجلسی (۱۳۸۷). بحارالانوار، دوره ۱۱۰ جلدی (ج. ۳). دفتر انتشارات اسلامی.

نوروزی، رضاعلی، صیادی شهرکی، سمیه، و مرادی، محمدرضا (۱۳۹۲). میزان پاسخ‌گویی محتوای برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه به نیازهای اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۳۷، ۱۳۶-۱۵۴. <https://sanad.iau.ir/Journal/jsre/Article/899008>

همت بناری، علی (۱۳۹۴). اصول فرزندپروری در سبک زندگی اهل بیت (ع). مطالعات اسلام و روانشناسی، ۱۶، ۱۳۵-۱۵۲. <https://sid.ir/paper/522448/fa>

References

The Holy Quran

- Allameh Majlisi (2008). *Bahar Al-Anwar, course of 110 volumes* (Vol. 3). Islamic Publications Office. [In Persian]
- Araneta-Merin, J. (2018). Practical review and evaluation on parenting education. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 7(3), 253-258. <http://doi.org/10.11591/ijere.v7i3.14306>
- Arjamandania, A. A., Ashuri, M., & Jalil Abkanar, S. S. (2016). A comprehensive look at the positive parenting program: principles, goals, levels and content. *Psychological Development*, 6(2), 35-52. <https://frooyesh.ir/article-1-199-fa.html> [In Persian]
- Ayatollahi, Z.. (2012). *Knowledge of family and population*. Education Publishing Office. [In Persian]
- Azar, A. (2001). Expansion and development of Shannon's entropy method for data processing in content analysis. *Scientific-Research Quarterly of Humanities of Al-Zahra University*, 37, 1-18. <https://sid.ir/paper/13863/fa> [In Persian]
- Baker Jr, L. G., & Darcy, J. B. (1970). Survey of family life and sex education programs in Washington secondary schools and development of guidelines for statewide coordinated programs. *Family Coordinator*, 19(3), 228-233. <https://doi.org/10.2307/582025>
- Bennett, C. T., Buchan, J. L., Letourneau, N., Shanker, S. G., Fenwick, A., Smith-Chant, B., & Gilmer, C. (2017). A realist synthesis of social connectivity interventions during transition to parenthood: The value of relationships. *Applied Nursing Research*, 34, 12-23. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2016.11.004>
- Blaisdell, T. C. (1916). Education for parenthood. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 67(1), 47-53. <https://doi.org/10.1080/0034408110060203>
- Brooks, J. B. (2013). *The process of parenting* (6th Ed.). McGraw-Hill.
- Chau, K., Traoré Seck, A., Chandra-Mouli, V., & Svanemyr, J. (2016). Scaling up sexuality education in Senegal: Integrating family life education into the national curriculum. *Sex Education*, 16(5), 503-519. <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1123148>

- Cucchiara, M., Cassar, E., & Clark, M. (2019). "I Just Need a Job!" Behavioral solutions, structural problems, and the hidden curriculum of parenting education. *Sociology of Education*, 92(4), 326-345. <https://doi.org/10.1177/0038040719861363>
- Desai, M. (2018). *Introduction to rights-based direct practice with children*. Springer
- Ghasemi, H., Ebrahimi Qavam, S., Dartaj, F., & Farrokhi, N. A. (2022). The effect of parenting training based on executive functions on children's cognitive flexibility and inhibitory control. *Research in Educational Systems*, 58, 5-19. <https://doi.org/10.22034/jiera.2022.167793> [In Persian]
- Gillies, V. (2011). From function to competence: Engaging with the new politics of family. *Sociological Research Online*, 16(4), 1-11. <https://doi.org/10.5153/sro.2393>
- Gilmer, C., Buchan, J. L., Letourneau, N., Bennett, C. T., Shanker, S. G., Fenwick, A., & Smith-Chant, B. (2016). Parent education interventions designed to support the transition to parenthood: A realist review. *International Journal of Nursing Studies*, 59, 118-133. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2016.03.015>
- Greder, K. A. (2004). Iowa curriculum strengthens core competencies of parenting educators. *Journal of Family and Consumer Science*, 96(4), 14. <https://B2n.ir/bf3044>
- Haj Ali Akbari, M. J. (2004). *Informer of love (a selection of Ayatollah Khamenei's instructions to young couples)*. Islamic culture. [In Persian]
- Harkness, S., & Super, C. M. (2002). Culture and parenting. *Handbook of Parenting*, 2(2), 253-280. https://www.researchgate.net/publication/232601777_Culture_and_parenting
- Health and family life education resource handbook*. Available at: https://healtheducationresources.unesco.org/sites/default/files/resources/bie_hfle_resource_handbook.pdf
- Hemmat Benari, A. (2014). The principles of child rearing in the lifestyle of Ahl al-Bayt (PBUH). *Studies in Islam and Psychology*, 16, 135-152. <https://sid.ir/paper/522448/fa> [In Persian]
- Hickey, G., McGilloway, S., Leckey, Y., & Stokes, A. (2018). A universal early parenting education intervention in community-based primary care settings: Development and installation challenges. *Education Sciences*, 8(4), 178. <https://doi.org/10.3390/educsci8040178>
- Izanlou, E. (2014). *Identifying the basic components and topics needed in the field of family relations based on the Islamic lifestyle for the curriculum of the second year of high school* [Unpublished Master's thesis]. Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]
- Jalili, F., Heydari, M., & Qodsian, N. (2021). Investigating the level of attention paid to the role of women compared to men in the family and society in the social studies book of the fifth grade school. *Research in Social Studies Education*, 3(1), 85-108. https://alborzmag.cfu.ac.ir/article_1693.html [In Persian]
- Jenkins, J. M., & Handa, S. (2019). Parenting skills and early childhood development: production function estimates from longitudinal data. *Review of Economics of the Household*, 17(1), 121-147. <https://doi.org/10.1007/s11150-017-9376-y>
- Johnson, B. D., Berdahl, L. D., Horne, M., Richter, E. A., & Walters, M. G. (2014). A parenting competency model. *Parenting*, 14(2), 92-120. <https://doi.org/10.1080/15295192.2014.914361>
- Julaeiha, N., Jan Gergiri, M., Alipour, A., & Pasandideh, A. (2021). Comparison of the effectiveness of spiritual multidimensional parenting and positive parenting on self-esteem,

- self-efficacy and self-restraint of children with stressed parents. *Journal of Behavioral Science Research*, 19(2), 276-292. <http://dx.doi.org/10.52547/rbs.19.2.276> [In Persian]
- Kirby, J. N. (2020). Nurturing family environments for children: Compassion-focused parenting as a form of parenting intervention. *Education Sciences*, 10(1), 3. <https://doi.org/10.3390/educsci10010003>
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C., & Macvarish, J. (2024). *Parenting culture studies*. Palgrave macmillan.
- Mansell, C. D. (2013). *Challenges facing the implementation of a parenting programme within a mainstream school setting* [Doctoral dissertation, University of Birmingham]. <https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/4609/>
- Marsh, C., & Willis, G. (2007). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues*. (A. Madani, Trans.). SAMT. [In Persian]
- Meyer, B. W., Jain, S., & Canfield-Davis, K. (2011). The effect of parenthood education on self-efficacy and parent effectiveness in an alternative high school student population. *Professional Counselor*, 1(1), 29-40. <http://dx.doi.org/10.15241/bwm.1.1.29>
- Murtha, K., Larsen, B., Pines, A., Parkes, L., Moore, T. M., Adebimpe, A., ..., & Satterthwaite, T. D. (2023). Associations between neighborhood socioeconomic status, parental education, and executive system activation in youth. *Cerebral Cortex*, 33(4), 1058-1073. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhac120>
- Nery-Cura, M. L. S., & de Guzman, A. B. (2018). A rhizotextual analysis of Philippine secondary textbooks in history. *Educational Research for Policy and Practice*, 17, 173-187. <https://doi.org/10.1007/s10671-017-9222-2>
- Nowrozi, R. A., Sayadi Shahraki, S., & Moradi, M. R. (2012). The degree of responsiveness of the content of the religion and life curriculum of secondary school to the social and emotional needs of students. *Research in Curriculum Planning*, 37, 136-154. <https://sanad.iau.ir/Journal/jsre/Article/899008> [In Persian]
- O'Connor, T. G., & Scott, S. (2007). *Parenting and outcomes for children*. Joseph Rowntree Foundation.
- Petterson, D., Gravestijn, C., & Roest, J. (2016). Strengthening of parenthood; developing a Life Skills Questionnaire for Dutch parents (LSQ-P). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 217, 748-758. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.02.138>
- Polivanova, K., Vopilova, I., & Nisskaya, A. (2016). Parenting education history and modern trends: Self-efficacy as a methodological base for the development of educational programs for parents. *Framework of Basic Research Program at National Research University Higher School of Economics, Institute of Education*, 4, 4-19. https://ioe.hse.ru/data/2016/03/28/1127822154/Parenting%20education%20history_book.pdf
- Robila, M., & Taylor, A. C. (Eds.). (2018). Global Perspectives on Family Life Education: Introduction. In Robila, M., Taylor, A. (eds) *Global Perspectives on Family Life Education*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77589-0_1
- Russell, J. (1909). Can the school prepare for parenthood?. *The Eugenics Review*, 1(2), 77. <https://B2n.ir/yg9311>
- Sabol, T. J., Chor, E., Sommer, T. E., Tighe, L. A., Chase-Lansdale, P. L., Morris, A. S., ..., & King, C. (2024). Does adding parent education and workforce training to Head Start

- promote or interfere with children's development?. *Child Development*. 95(6), 2102-2118. <https://doi.org/10.1111/cdev.14141>
- Sándorová, Z. (2014). Content analysis as a research method in investigating the cultural components in foreign language textbooks. *Journal of Language and Cultural Education*, 2(1), 95-128. <https://B2n.ir/zj9754>
- Shokohi Yekta, M., Akbari Zardkhaneh, M., & Alvinejad, S. (2016). Application of new parenting programs in the communication process in the family. *Child Mental Health Quarterly*, 4(1), 35-45. <http://childmentalhealth.ir/article-1-93-fa.html> [In Persian]
- Sharifian, F. (2013). *Typology of curriculum theories*. Amookhteh. [In Persian]
- Sims, D. C., & Skarbek, A. J. (2019). Parental self-efficacy: A concept analysis related to teen parenting and implications for school nurses. *The Journal of School Nursing*, 35(1), 8-14. <http://dx.doi.org/10.1177/1059840518755871>
- Stolz, H. E., & Sizemore, K. M. (2011). Parenting education. In S. Duncan & W. Goddard (Eds.), *Parenting education. book: Family life education: Principles and practices for effective outreach* (pp. 191-210). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781452232379.n10>
- Tehrani, H. D., Yamini, S., & Vazsonyi, A. T. (2024). Parenting styles and Big Five personality traits among adolescents: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 216, 112421. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112421>
- Tindigarukayo, J. K. (2013). Impact assessment of the health and family life education in Jamaica. *International Journal of Business and Social Research*, 3(1), 98-107. <https://doi.org/10.18533/ijbsr.v3i1.92>
- Toure, D. M., Wani, R. J., Do, K., & Su, D. (2020). Exploring african american and latino populations perceptions of parenting education programs: A qualitative assessment of enablers and barriers. *Journal of Social Service Research*, 46(2), 256-263. <https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1546260>
- Vesely, C. K., Ewaida, M., & Anderson, E. A. (2014). Cultural competence of parenting education programs used by Latino families: A review. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 36(1), 27-47. <https://doi.org/10.1177/0739986313510694>
- World Health Organization. (2012). *Care for child development: improving the care of young children*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548403>
- Ward, C. L., Wessels, I. M., Lachman, J. M., Hutchings, J., Cluver, L. D., Kassanjee, R., ..., & Gardner, F. (2020). Parenting for lifelong health for young children: a randomized controlled trial of a parenting program in South Africa to prevent harsh parenting and child conduct problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(4), 503-512. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13129>
- Yuen, L. H. (2017). Personal growth and development of parent leaders through a group parent education program. *Teacher Development*, 21(4), 547-560. <https://doi.org/10.1080/13664530.2017.1299790>